

על תרגום שלום עליכם

במשך עשרות שנים היתה אצלנו "קנוניזציה" של תרגומי י.ד. ברקוביץ. כיום אין כמעט חולקים על כך. שיש לתרגם את שלום עליכם מחדש, שהרי י.ד.ב. שינה את הטכסט המקורי, הוסיף משלו, גרע וסיגנן לפי טעמו. גם שפת התרגום שמלפני 70 שנה מיושנת מאוד והעובדה ידועה: המורים לספרות "מדלגים" עליו.

התרגום החדש חייב להימנע ממיגרעותיו של תרגום י.ד.ב. וגם לסלול דרך חדשה. לכן, בתרגומי את "טביה", שמרתי על הקריטריונים הבאים:

1. בטכסט - נאמנות מירבית למקור.
- 2 בלשון התרגום - שמירה על אופי שפת המקור: שפה מדוברת, עממית וקליטה - והעברת התכונות האלה ללשון התרגום.

שפת המקור היא כידוע שפת "עמך" וכדברי ש"ע באפיטפיה שלו: "דא ליגט א ייד א פשוטער, / געשריבען יידיש - טייטש פאר ווייבער / און פאר דעם פראסטען פאלק / געווען א הומוריסט א שרייבער." - "פה נטמן יהודי פשוט, כתב יידיש בשביל נשים ובשביל העם הפשוט, היה סופר-הומוריסט."

ש"ע היוצר דיבר אל קוראיו ושומעיו (בערבי הספרות) כאחד מ"שלהם"; שפתו היתה קריאה וקליטה, שזורה בניבים מליצות ופיתגמים ידועים ומקובלים שנספגו בלי כל מאמץ. הוא דיבר אל הקורא, כאילו היה אחד ממשפחתו, בן ביתו של הקורא, השיח עימו בשפתו המוכרת לו, ה"מאמע-לשון", וזהו אחד הסודות להצלחתו.

כל התכונות הללו של שפת המקור חייבות גם להיות מנת-חלקה של שפת התרגום. יש לתת ללשון התרגום את הפשטות והעממיות של הכתיבה השלום-עליכמית.

אך מי שסבור כי בעזרת יידישיזמים הוא ישיג את הסיגנון של שלום עליכם, טועה. עד כמה שהדבר יישמע פאראדוקסאלי, הרי לפי עניות-דעתי - היידישיזמים מרחיקים את הקורא מיצירתו של שלום עליכם, כשם שלשך התרגום של י.ד.ב. המלאה קונוטציות מקראיות ותלמודיות, הסיטה את תשומת-ליבו של הקורא מן העיקר.

התיזה לפיה "היידישיזמים" הם "חבל הכרחי לתרגום למסירת הארומה של שלום עליכם" (כדברי המתרגם א.א. אהרוני) אינה עומדת במבחן. אין תרגום כזה מצטיין בפשטות ועממיות ובצליל ישראלי. מילים כמו "יארצייט", "ס טייטש", "יידיענע", "קוויטעל" מרחיקים את הקורא שלנו מן הטכסט (גם אם הן מלוות בבאורים).

רושם דומה עושה התרגום המילולי של פרופ' הורושובסקי שהופיע באחרונה ב"סימן קריאה". תרגומו המילולי מבוסס כדבריו על התיזה, לפיה "מבנה הלשון משקף את תפיסת העולם של דובריה". - את התיזה הזאת צריך להוכיח; אולם התרגום הנ"ל של "טוביה החלבן" הוא לדעתי ולדעת רבים, בלתי קומוניקטיבי, לעיתים גם בלתי-מוכן ואפילו מגוחך ועומד בסתירה בולטת לדברי ש"ע שבאפיטפיה (כנ"ל), לכתוב בשביל העם הפשוט, כלומר, לכתוב כך שכתביו יגיעו אל כולם.

והרי בישראל של שנות ה-80 יהיו הקוראים הפוטנציאליים של "טוביה" (אם וכאשר ייצא לאור...) על פי רוב - ילידי הארץ, יוצאי ארצות דוברות ערבית, ויש לקוות שגם בני המיעוטים. לכל אלה, אין היידישיזמים אומרים דבר, אינם מעוררים כל רגשות, אינם מחדדים את ההבנה. להיפך, הם מרחיקים אותם מהיצירה, נוטלים מלשון התרגום את הפשטות, התמימות והאהבה השלום-עליכמית. שפת-התרגום נעשית מחוספסת עם "מיכשולים", בלתי-קריאה, נטולת הצליל של העברית הישראלית.

האלטרנטיבה היא - עברית עכשווית מדוברת ומציאת שווי-ערך עבריים לניבים, למטבעות-לשון ולפתגמים של לשון-המקור. בעברית המדוברת ישנם כיום ביטויים עממיים יפים, קולעים, שאינם מביישים את דובריהם. ובלי לרדת לסלנג, אפשר כיום בעזרת העברית הזו לתרגם את הטכסט של שלום עליכם, אף כי זוהי עבודה מפרכת. כה המתרגם חושב יום ולילה על שווה ערך כלשהו לאימרת כנף, פתגם, או סתם פסוק שבטכסט המקורי.

ואילו בסוף עבודתו... מסתבר לו כמובן כי בידיש זה היה יותר טוב... כי מי יודע אם תהיה לנו איפעם שפה כה יפהפיה כמו זו של יהודיו של שלום עליכם... אבל צריכים אנו לברך על מה שיש.